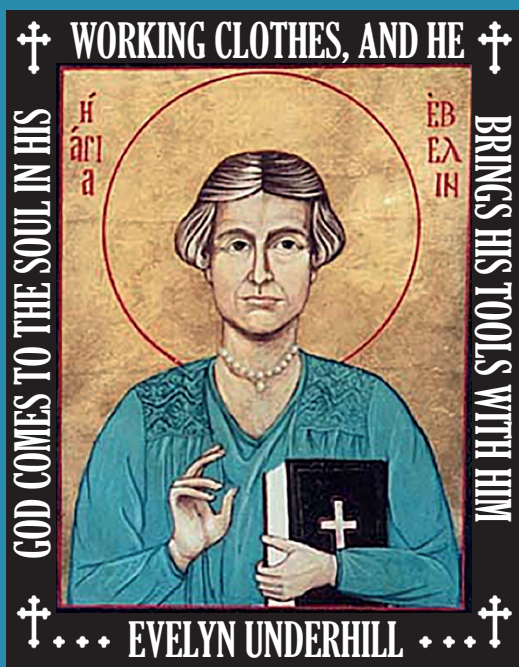

Evelyn Underhill **Het**
spirituele
Mystiek **leven**
voor het dagelijks bestaan

HET SPIRITUELE LEVEN

Evelyn Underhill

Het spirituele leven

Vertaald door
Renata Barnard en Marga Haas

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Oorspronkelijke titel: *The Spiritual Life*

Ontwerp omslag: Garage BNO

Zetwerk: Elgraphic

ISBN 978 90 435 3150 4

ISBN e-book 978 90 435 3151 1

NUR 700

www.kokboekencentrum.nl.

© 2019 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden.

Uitgeverij KokBoekencentrum vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoudsopgave

Inleiding

Over Evelyn Underhill en haar werk	7
Over <i>The Spiritual Life</i>	11
Over de vertaling	13

Het spirituele leven

Voorwoord	19
-----------	----

DEEL I:

Wat is het spirituele leven?	21
------------------------------	----

DEEL II:

Het spirituele leven: gemeenschap met God	34
---	----

DEEL III:

Het spirituele leven: meewerken met God	48
---	----

DEEL IV:

Enkele vragen en problemen	63
----------------------------	----

Naamregister

73

Inleiding

Over Evelyn Underhill en haar werk

Evelyn Underhill wordt geboren op 6 december 1875. Ze is enig kind in een gezin dat lid is van de Anglicaanse Kerk; meer omdat dat lidmaatschap verwacht wordt dan vanuit overtuiging. Underhill groeit op in Londen, waar haar vader advocaat is. Ze woont daar het grootste deel van haar leven.

Het is verre van vanzelfsprekend dat geloof een rol in haar leven zal spelen. Underhill wordt gedoopt en doet belijdenis, maar in haar jeugd jaren noemt ze zichzelf atheïst. Ze reist veel door Europa en de oude christelijke schilderkunst raakt haar diep. Ze studeert geschiedenis en botanie aan King's College in Londen.

Ze trouwt in 1907 met haar jeugdvriend Hubert Stuart Moore. Ook hij werkt als advocaat in de hoofdstad en net als haar vader publiceert hij geregeld artikelen in zijn vakgebied. Het huwelijk blijft kinderloos.

In het jaar dat ze trouwt heeft ze een overweldigend visioen dat een innerlijke omkeer in haar bewerkstelligt. God zal haar niet meer loslaten. Ze beschrijft het visioen als een 'abrupte ervaring van de vredige, ongedeelde laag

van de realiteit, waar geen veelheid is of behoefte aan verklaring'. Haar bekering zet haar op een levenslange weg van mystieke verdieping, onderzoek en publicatie.

Het visioen leidt tot een diepgevoeld verlangen om over te gaan naar de Rooms-Katholieke Kerk. Dat zal er nooit van komen. Enerzijds door haar eigen intellectuele bezwaren, anderzijds door de terughoudende opstelling van haar protestantse echtgenoot. Uiteindelijk wordt Underhill anglo-katholiek. Haar man deelt haar interesse in geestelijke zaken niet, maar stimuleert haar wel om te schrijven. Ze is een veelschrijver: ze publiceert bijna veertig boeken als auteur of redacteur en schrijft honderden artikelen en essays over christelijke spiritualiteit.

In 1911 verschijnt haar eerste boek *Mysticism, A Study of the Nature and Development of Man's Spiritual Consciousness*. Het wordt een klassieker. Een lijvig werk, waarin ze schrijft over de menselijke mogelijkheid om op te klimmen naar het goddelijke. Ze gebruikt de levens en het werk van de christelijke mystici als voorbeeld, omdat ze bij hen de vereniging met God het meest volledig gerealiseerd acht.

Het werk leunt zwaar op de middeleeuwse christelijke mystiek, maar de intentie van Underhill is interreligieus. Of misschien is religie-overstijgend een betere term. Het is de mens aangeboren een mysticus te zijn, om God direct te ervaren. Sterker nog: het is de roeping en het doel van ieder mens om op te klimmen tot vereniging met God.

Mysticism wordt goed ontvangen en Underhills autoriteit op het gebied van de mystiek wordt hierdoor gevestigd. Dit boek luidt meteen het einde van een eerste periode in haar werk in. Tot nu toe schrijft ze tamelijk optimistisch

over de mens, over mystiek en mystici. Maar haar positieve theologie loopt stuk op de wreedheden van de Eerste Wereldoorlog.

Vanaf 1920 ontvangt ze een paar jaar geestelijke begeleiding van baron Friedrich von Hügel, een rooms-katholiek theoloog en filosoof. Hij stimuleert haar Christus meer centraal te stellen in haar geloof en werk. Als tegenwicht tegen haar intellectuele bezigheden en haar naar binnen gerichte spiritualiteit stimuleert Von Hügel haar onder de armen te gaan werken. Het werk in de sloppen van North Kensington doet haar begrijpen dat alle leven heilig is. Ze begint in te zien dat geen enkel religieus idee of principe een mens kan verlossen, tenzij het in het leven van de mens gestalte krijgt. Dit inzicht wordt het fundament onder al haar verdere werk.

Een derde fase in het werk van Underhill breekt aan als Groot-Brittannië toevluchtsoord wordt voor Russisch-orthodoxe immigranten. Hun liturgie en theologie wekt bij Underhill grote belangstelling voor de Heilige Geest. Deze komt nu centraal te staan in haar denken en werk. In deze periode, voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, toont ze ook een groeiend maatschappelijk bewustzijn. Ze laat een duidelijk pacifistisch geluid horen. Dat schaadt haar populariteit; veel tijdgenoten begrijpen haar boodschap niet. Maar Underhill blijft overtuigd pacifistisch en draagt dit ook uit: als iedere gedoopte christen zou weigeren de wapens op te nemen tegen zijn broeder, dan zou er geen oorlog zijn.

Over haar hele leven bezien, wordt het werk van Underhill gewaardeerd. In de eerste helft van de twintigste eeuw is ze de meest gelezen auteur over religieuze onderwer-

pen in de Engelstalige wereld. Ze krijgt een prominente plaats in de Anglicaanse Kerk als begeleider van retraites en als geestelijk begeleider. Ze houdt lezingen en spreekt op de radio. In veel opzichten is ze een ‘eerste’: ze is de eerste vrouw die retraites begeleidt, de eerste vrouw die oecumenische contacten legt, de eerste vrouw die college geeft op hogescholen en universiteiten.

Underhill ontwerpt geen eigen mystieke theologie. Ze komt niet met iets nieuws, maar maakt iets ouds en bestaands weer toegankelijk – op originele en soms humoristische wijze. Meer dan aan wie ook, is het aan Underhill te danken dat middeleeuwse mystieke schrijvers aan de vergetelheid zijn ontrukkt – in ieder geval voor het Engelssprekende, protestantse publiek waarvoor ze schrijft.

De laatste jaren van haar leven gaat haar gezondheid achteruit en neemt haar kracht af. Underhill sterft op 15 juni 1941, 65 jaar oud. Ze wordt begraven bij haar man bij de parochiekerk van de Anglicaanse Kerk in Hampstead, Londen.

Vijfjaar eerder, in 1936, zijn twee boeken van haar hand verschenen: *Worship* en *The Spiritual Life*. In het eerstgenoemde beschrijft ze de eredienst als antwoord van het schepsel op de Eeuwige. Dat woord ‘scheepsel’ moeten we niet te beperkt opvatten; niet alleen de mens, maar het hele universum is Gods schepping. We mogen, aldus Underhill, álles, de zichtbare en de onzichtbare dingen, het bewuste en het onbewuste, zien en ervaren als een daad van verering. Net als *Mysticism* is *Worship* pionierswerk en nog steeds in herdruk. Aan het eind van dat jaar verschijnt *The Spiritual Life*. Je zou kunnen zeggen dat haar grote werk

Mysticism uit 1911 en deze twee bundels uit 1936 al haar andere publicaties en ontwikkeling omvatten.

Over 'The Spiritual Life'

Centraal in het werk van Underhill staat haar zoektocht naar wat heiligheid is. Eerst zoekt en vindt ze antwoorden in het leven en werk van de grote mystici, zoals bijvoorbeeld in *Mysticism*. Later, en dat is in *The Spiritual Life* goed te zien, verbreedt ze haar blikveld en wordt haar vraag veeleer: wat betekent het om een spiritueel leven te leiden en hoe kunnen wij, gewone mensen, een leven van heiligheid leiden? 'Een spiritueel leven is eenvoudigweg een leven waarin alles wat we doen voortkomt uit de kern, daar waar wij in God verankerd zijn', schrijft ze in *The Spiritual Life*. 'Het is een leven volledig doordrenkt van het gevoel tot zijn werkelijkheid te behoren en te voldoen aan de claim die Hij op ons legt. Een leven dat zich overgeeft aan zijn wil.'

Toch kan Underhill het niet laten om voorbeelden te geven van mensen die een spiritueel leven leiden. Alleen beperkt ze zich nu niet meer tot de grote mystici, maar beschrijft ze de weg van heiligen, zoals zij hen is gaan noemen. Dat kunnen onbekenden zijn – mensen die een gewoon, huiselijk leven leiden, maar op een spirituele manier. Geen mensen die zich terugtrekken in de stilte en de eenzaamheid, maar mensen die net als de lezers van toen en nu voortdurend geprikkeld worden door invloeden van buitenaf en met alle mogelijke informatie worden gebombardeerd. Underhill heeft het in *The Spiritual Life* over de krant en de bioscoop; lezers van nu herkennen de prikkels waarschijnlijk meer in alles wat er via computer, tablet en

smartphone op hen afkomt. Heiligen zijn geen mensen die zich daarvoor afsluiten, maar die in dat geweld staande blijven. Dat zij de balans bewaren, komt doordat ze verankerd zijn in en zich ter beschikking stellen aan de Eeuwige. Niet om daar zelf beter van te worden, maar om de wereld tot een betere plaats te maken.

Underhill beschrijft het spirituele leven met drie begrippen: aanbidden, je toevertrouwen en meewerken. Drie antwoorden op het ontdekken en ervaren van God. De termen ontleent ze aan het werk van kardinaal Pierre de Bérulle. Het spirituele leven begint met een initiatief van God en loopt uit op een leven in kruisvorm. Horizontaal en verticaal moeten met elkaar verbonden en in balans zijn. Een evenwichtig spiritueel leven is gericht op God, de verticale as, en vanuit die as, die kern, gericht op de wereld. Dat uit zich in gemeenschap met en dienst aan de naaste.

Aanbidden vraagt een nederige houding van de mens. Niet jijzelf, maar God staat in het centrum van je leven. Je toevertrouwen – in de ogen van Underhill betekent dat toewijding aan de relatie met God en dat die relatie voor jou belangrijker is dan wat dan ook. Leven voor Gods aangezicht, elk moment van elke dag. Het meewerken met God komt tot uiting in jezelf zien als instrument in Gods handen. Underhill beschrijft geestig hoe God met zijn gereedschap (de mens) omgaat. De enige manier om dit geestelijke leven te leren kennen, is eraan deel te nemen en het te ervaren.

De antwoorden die we geven op de ervaring van God (aanbidden, toevertrouwen, meewerken) heiligen ons leven en maken onze wil ondergeschikt aan die van God. Het zelf wordt vervuld van God. Die heiligheid maakt een

mens niet te goed voor deze wereld. Integendeel. Heiligen, zo schrijft Underhill, laten vaak hun comfortabele leven achter zich om in sloppenwijken en gevangenissen te gaan werken. Midden in die ellendige omstandigheden 'zijn zij in staat om God uit te stralen, omdat zij hem bezitten' (*Concerning the Inner Life*, pp. 60-61).

Over de vertaling

Underhill was vaak op de radio te horen. Haar voordrachten werden door een breed publiek beluisterd en gewaardeerd. Ze was in staat om op een heldere en toegankelijke manier over geestelijke zaken te spreken en ze legde moeiteloos de verbinding met het dagelijkse leven. In 1936 hield ze vier radiotoespraken over spiritualiteit. Deze zijn gebundeld in *The Spiritual Life*. Voor publicatie heeft Underhill de tekst enigszins bewerkt, maar het informele karakter is bewaard gebleven. Daar probeert deze vertaling bij aan te sluiten. Dat maakt dit boekje bijzonder geschikt om in een groep aan elkaar voor te lezen en met elkaar te bespreken.

Het religie-overstijgende karakter van het werk van Underhill kwam eerder al aan de orde. Ze gaat ervan uit dat alle mensen naar God verlangen en erop toegerust zijn God te ervaren. Die overtuiging uit zich onder andere in haar woordkeus. Ze schrijft over God, maar noemt hem met hetzelfde gemak Werkelijkheid, Geest der geesten of Volmaakte. Ze thematiseert dat zelf in dit boek. Over God denken we soms 'in onpersoonlijke termen geleend van de fysica en soms in persoonlijke termen geleend van de taal van de menselijke liefde'. En verderop schrijft ze: 'De waarheid is dat we zowel persoonlijke als onpersoonlijke taal moeten gebruiken als we onze fragmentarische ken-

nis van de rijkdom van Gods wezen willen uitdrukken.’ Een opluchting wellicht voor degenen voor wie de persoonlijke religieuze taal traditioneel en nietszeggend is geworden.

Niet dat de woordkeus van Underhill geen weerstand zal oproepen. Wie begrijpt meteen wat zij bedoelt met een ‘leger van redding brengende zielen’? En God omschrijven als de Geest der geesten en zijn koninkrijk als geestelijk universum of universum der zielen – komt dat niet in de buurt van spiritisme? We hebben ervoor gekozen, zij het met enige bedenkingen, om deze formuleringen te laten staan en hopen maar dat de lezers haar deze in onze ogen enigszins bijzondere woordkeus vergeven.

In eerdere werken heeft Underhill het over mystiek en mystici. Ze ervaart dat die termen op weerstand stuiten. In haar latere werk, ook in *The Spiritual Life*, kiest ze voor andere woorden: spiritualiteit en heiligen. Die keuze heeft te maken met haar eigen ontwikkeling, zoals eerder beschreven, maar bijkomend voordeel is dat deze termen in haar ogen minder bedreigend zijn. Of dat voor hedendaagse lezers nog steeds geldt, is de vraag. We hebben er echter voor gekozen die termen te laten staan.

Vertalen hield voor deze bundel ook in dat we lange zinnen splitsten en hier en daar ouderwets aandoende voorbeelden naar onze tijd hebben vertaald. Verreweg de grootste ingrepen hebben we gedaan aan het einde van het derde hoofdstuk, waar Underhill een snelle draai maakt. Daar hebben we tekst uit een eerder deel herhaald om het de lezer gemakkelijker te maken.

Om te verduidelijken wat een heiligenleven zou kunnen zijn, geeft Underhill in deze bundel voorbeelden. Ze

noemt namen van grote mystici, maar ook van minder bekende mensen. De laatsten genoten destijds misschien enige naamsbekendheid, maar of dat nu nog het geval is? Het leek ons daarom zinvol om achter in dit boek een register op te nemen. In deel III refereert Underhill aan een Thomas. Of ze hiermee doelt op Thomas a Kempis of op Thomas van Aquino, die ze beiden eerder noemt – wij zijn er niet achter gekomen.

We voegden bijbelplaatsen toe als Underhill daarnaar verwees. Hopelijk zijn we volledig geweest! Bijbelcitaten zijn genomen uit de NBV, tenzij anders aangegeven.

Renata Barnard en Marga Haas

NBV: Nieuwe Bijbelvertaling, 2014

NBG: Vertaling Nederlands Bijbelgenootschap, 1951

sv: Statenvertaling, 1637 (uitgave 2004)

Meer informatie over Evelyn Underhill is beschikbaar op enkele Engelstalige websites.

De Evelyn Underhill Association:

<http://evelynunderhill.org/>

Christian Classics Ethereal Library:

<http://www.ccel.org/ccel/underhill>

Wikipedia:

https://en.wikipedia.org/wiki/Evelyn_Underhill

Margaret Cropper schreef een biografie over Evelyn Underhill: *The Life of Evelyn Underhill: An Intimate Portrait of the Groundbreaking Author of Mysticism*. E-book, sept. 2002. ISBN 9781594734670

Het spirituele leven

Ridder, dood en duivel
Albrecht Dürer, gravure (1513)

Voorwoord

De inhoud van dit boek bestaat uit vier radiotoespraken, gehouden in de herfst van 1936. Ze zijn aangepast en enigszins uitgebreid voor deze publicatie, maar hun informele karakter is behouden. Mijn bedoeling was enkele grote waarheden over het spirituele leven van de mens in eenvoudige taal weer te geven. Ik zie het spirituele leven niet als iets buitenissigs, iets bovennatuurlijks, ver verwijderd van en onverenigbaar met ons dagelijks leven. Ik zou eerder zeggen dat het het hart van alle geloof is en dus van vitaal belang voor iedereen. Daarom zijn theologische termen en directe verwijzingen naar christelijke dogma's zo veel mogelijk vermeden. Maar alles wat hier staat, is volgens mij volkomen in overeenstemming met het christelijk geloof. Ik hoop dat dit boek niet alleen leesbaar is voor hen die aan religieuze literatuur gewend zijn, maar ook voor hen bij wie religieus taalgebruik vraagtekens en weerstand oproept. Veel van wat hier ter sprake komt, heb ik elders uitgebreider besproken. Degene die dit opvalt vraag ik het speciale doel van deze korte toespraken voor ogen te houden.

E.U.

DEEL I

Wat is het spirituele leven?

‘Het spirituele leven’ is een dubbelzinnige term die eigenlijk riskant is om te gebruiken. Welke betekenis zouden deze woorden voor een willekeurige lezer hebben? Ik ben bang dat velen zouden zeggen ‘mijn innerlijk leven’ en anderen het als iets heel heiligs, moeilijks en excentrieks beschouwen waar ze geen behoefte aan hebben – een soort masterclass in persoonlijk geloof.

Je hebt dus mensen die denken dat het spirituele leven iets voor hen is en over henzelf gaat en mensen die het zien als iets dat juist niet voor hen is bedoeld. Beide opvattingen zijn nogal individualistisch. Een bredere horizon is nodig om de zaak in de juiste proporties te zien. Elke spiritualiteit die de nadruk legt op onszelf, die de mens met zijn kleine ideeën en belevissen op de voorgrond plaatst, is gevaarlijk totdat we de absurditeit ervan onderkennen. Het minste wat we kunnen doen is proberen deze theorie-tjes achter ons te laten en te besluiten ons leven te bezien in het grote spirituele landschap. Ons beperkte verstand kan dat landschap nooit bevatten en toch zijn wij daarvan de ware erfgenamen, van een werkelijkheid die hier en nu tegenwoordig is en waarbinnen ons werkelijke leven zich

afspeelt. Dit landschap zullen we door de groothoeklens van de onbevangen aanbidding bekijken. De handige leesbril waardoor we onze eigen kwaliteiten, verlangens, belangen en problemen scherp zien maar die de rest doet vervagen, leggen we terzijde.

Daar ligt het voor ons, heerlijk en volmaakt, en het 'schittert wél voor de heiligen, in altijd stralende klaarheid', zoals Thomas a Kempis zei (*De navolging van Christus*, III, 48). Het is niet alleen iets religieus, maar ook de bron en het doel van alles in het menselijk bestaan dat onze wereld overstijgt – grootse daden, grootse muziek, grootse poëzie, grootse kunst. Of wij er aandacht voor hebben of het negeren maakt voor die wereld, voor dat landschap geen verschil, maar voor ons wel! Want onze levens zijn pas werkelijk en volkomen als ze er een zekere bewuste overeenstemming mee hebben. Als ze worden wat ze zouden moeten zijn: gereedschap en bedding voor de wil van God. Als ze worden opgenomen in het koninkrijk van God waarin ieder in, tot en voor hem alleen leeft.

Vanzelfsprekend erkennen christenen die wil en dat koninkrijk als de grootste werkelijkheid, elke keer als ze het Onzevader bidden. Tenminste, als ze werkelijk begrijpen wat voor ontzagwekkends dit gebed impliceert en als ze menen wat ze bidden. Maar zo veel christenen zijn als concertbezoekers die hun gehoorapparaat thuis laten liggen. Ze bestuderen het programmaboekje zorgvuldig, geloven alles wat erin staat, spreken vol eerbied over de kwaliteit van de muziek, maar horen slechts af en toe een paar maten écht. Ze hebben totaal geen idee van de machtige symfonie die het heelal vult, terwijl het toch onze be-

stemming is een bijdrage te leveren aan deze symfonie die de zelfuitdrukking van de Eeuwige is.

Toch schemert er in ons dagelijks leven genoeg door van die wereld, die muziek, dat leven. Zo is er het mysterieuze feit dat de mensheid een bijna universele drang kent om een macht buiten zichzelf te zoeken en daar een beroep op te doen: het bidden. Dat kan een mens tot grote hoogten stuwten als hij zich er met moed en liefde aan overgeeft. Er gaat kracht van uit. Het spoort mensen ertoe aan moedig in te gaan op een roeping en offers te brengen die veel van hen vragen. Het heeft herscheppend vermogen. Maar steeds opnieuw wordt het gebed in diskrediet gebracht door ons populaire gerationaliseer en onze afkeer van het bovennatuurlijke. Toch verdwijnt het niet en eist het steeds opnieuw zijn plek op in het menselijk bestaan. Zelfs in zijn meest ongepolijste, meest naïeve vorm behoudt het nog iets van de kracht om levens te veranderen. Niemand die met enige welwillendheid de geschiedenis van, laten we zeggen, godsdienstige oplevingen bestudeert kan eraan twifelen dat hier een macht die onze wereld overstijgt inbreekt in onze dimensie van tijd en ruimte. Vaak in een vreemde en onaantrekkelijke vermomming, maar met een verontrustende kracht.

Zo weet ook iedereen die er gevoelig voor is wat het met je doet als schoonheid zich plotseling aan je openbaart; de impact ervan doet bijna pijn. De bergtop die ineens zichtbaar wordt, een wilde kers die bloeit, het hoogtepunt van een prachtig concert. Ze getuigen van een schoonheid die onze zintuigen te boven gaat. Nog iets anders: als je terugkijkt op je leven moet je wel toegeven dat niet alles kan worden toegeschreven aan erfelijkheid, sociale om-

geving, kansen, eigen initiatief of domweg geluk. De ontmoeting die beslissend bleek, het pad dat zich onverwacht opende, het andere pad dat werd afgesloten, iets wat we gewoonweg moesten zeggen, de brief die we gewoonweg moesten schrijven. Het is alsof een verborgen kracht – persoonlijk, levend, vrij – de gebeurtenissen stuurde, vaak tegen onze plannen en verlangens in. Die kracht duwde ons in een bepaalde richting, kneedde ons in een bepaalde vorm.

Vanuit een materialistisch gezichtspunt bezien, is dit alles natuurlijk tamelijk onverklaarbaar. Als het waar is, betekent het dat er onder de oppervlakte van het bestaan, waar wij over het algemeen genoeg mee nemen, zich onverwachte diepten bevinden en grote spirituele krachten werkzaam zijn die ons kleine leven bepalen en leiden. Sommige mensen zijn, of worden, gevoelig voor de druk die deze krachten op hen uitoefenen. De rest van ons kan gemakkelijk alle bewijs voor deze ervaringen negeren, vooral omdat ze zo verborgen zijn en zich in je binnenste afspelen, terwijl wij voortdurend ingaan op direct waarneembare en uiterlijke zaken. Een psychologie die zich hier geen rekenschap van geeft, kan zich er niet op beroepen volledig te zijn. Als we die ervaringen serieus nemen, kunnen we haast niet anders dan concluderen dat we ten diepste zowel geestelijke als natuurlijke schepselen zijn. Wij leven alleen ten volle als wij al onze capaciteiten ontwikkelen en gebruiken en al onze mogelijkheden ontplooien. Een volkomen leven stemt zich dus niet alleen af op onze zichtbare en veranderlijke omgeving, maar ook op onze onzichtbare en onveranderlijke omgeving: op de Geest van alle geesten, God, in wie we leven en bewegen

en zijn (Hand. 17:28). De betekenis, ja, de grootsheid van de mensheid hangt af van onze vaardigheid om dit te doen. De zin van ons leven is onlosmakelijk verbonden met de zin van de schepping. Het bewustzijn van deze gave en deze betekenis is bij de meeste mensen sluimerend aanwezig. Maar wat een levenskracht, wat een toewijding, heldhaftigheid en vermogen tot lijden en tot liefde, wat een houvast op de werkelijkheid geeft het al aan hen die de aantrekkingskracht ervan gevoeld hebben en die daarop antwoorden met moed en zonder enige terughoudendheid – wat het ook van hen vraagt.

Als we onze situatie zo bekijken, als we onze ogen opheffen van de drukke ringweg naar de eeuwige heuvels – hoe verrijkend is dat niet voor de persoonlijke en praktische dingen die onze aandacht vragen. De brokstukken van ons leven krijgen zin en samenhang! Dat leven dat meestal cirkelt rond drie werkwoorden: willen, hebben en doen. We hunkeren, klampen ons vast en winden ons op – op het materiële, politieke, sociale, emotionele, intellectuele, ja, zelfs op het religieuze vlak. Een voortdurende onrust houdt ons gevangen en we vergeten dat geen van deze werkwoorden van ultieme betekenis is, behalve voor zover ze op een hoger plan getild worden en omvat door dat ene fundamentele werkwoord: zijn. Zijn – en niet willen, hebben en doen – is de essentie van een spiritueel leven. Maar nu, nu we onze horizon verbreden, zien we alles in het juiste perspectief: onze persoonlijke ups en downs, onze verlangens, begeerten en moeiten. Het zijn kleine en voorbijgaande spirituele feiten in een uitgestrekte en onvergankelijke spirituele wereld, belicht door een bestendig spiritueel licht. En meteen worden we in

ons bestaan een nieuwe samenhang gewaar, rust ook en bevrijding. Zoals een chalet in de Alpen, zo krijgt ons alle-daagse bestaan sfeer, waardigheid en betekenis door de grootse hemel erboven en de eeuwige bergen op de achtergrond.

Mensen van nu zijn hulpeloos, snel afgeleid en tegen-draads, niet in staat om te interpreteren wat er gebeurt en erg bezorgd over wat komen gaat; dit komt vooral doordat het eeuwige hen geen houvast meer biedt. Juist de eeuwigheid geeft aan elk leven betekenis en richting en daarmee een stevige basis. Met eeuwigheid bedoel ik niet vluchten uit onze problemen en bedreigingen, niet het ontkennen van de realiteit om te zwelgen in het eeuwige. Nee, ik bedoel juist het aanvaarden van en leven in deze werkelijkheid, van het kleinste huishoudelijke klusje tot de grootste uitdaging – dat alles in het licht van de eeuwigheid en met dat bijzondere besef van ultieme geborgenheid dat een mens alleen heeft als het eeuwige hem houvast geeft. Als wij de levende werkelijkheid die met deze tamelijk abstracte woorden bedoeld wordt ons werkelijk hebben eigen gemaakt; als wij dit onveranderlijke in onszelf een kans geven en het laten oprijzen uit de stroom van gebeurtenissen die ons leven bepaalt om in te zien wat het ware thuis en het ware doel ervan is, namelijk God zelf – dan zullen bezorgdheid, verwarring, onzekerheid en wanhoop afnemen, ook al is het leven niet zonder lijden.

Dit is natuurlijk waar het bij religie om gaat: je toevertrouwen aan God, je vrijmoedig overgeven aan de Onveranderlijke. Dat is leven in overvloed. In zijn eigen taal en op zijn eigen manier roept het ons op om werkelijk te le-

ven. Wij zijn immers deel van het grote geheel van het geestelijk universum; deel van de grote stuwkracht richting Werkelijkheid. Zoals een vis erop aangelegd is om in het water te leven, zo zijn wij, zo is het hele leven, erop aangelegd om God te zoeken, die dit alles voor zichzelf geschapen heeft. God spoort ons daartoe aan en leidt ons op die weg. Als we op die manier naar ons leven kijken, raken we vervuld van een eerbiedige vreugde die ons nederig stemt. Deze wijze van kijken bevrijdt ons van alle gedoe dat aan ons knaagt en voorkomt dat we onszelf belangrijk vinden vanwege onze spirituele avontuurtjes. Tegelijk maakt dit perspectief die avontuurtjes de moeite waard als deel van het grote spirituele avontuur.

Als we weer afdalen tot onze werkelijkheid betekent dit dat ons spirituele leven niet iets heel speciaals en gevoelig is, geen omheind gewijd lapje grond dat lastig te bewerken is en dat beschermt moet worden tegen de koude wind van de buitenwereld. Het staat ook niet tegenover ons naar buiten gerichte praktische leven. Integendeel, het is juist de bron waaruit de kwaliteit en het doel van mijn dagelijkse leven voortkomen. Die bron maakt het leven de moeite waard. Het praktische leven van heel veel mensen is eigenlijk de moeite helemaal niet waard. Het is als een indrukwekkende bontjas waar niemand in zit. Veel van deze jassen bezetten posities met grote verantwoordelijkheid. Het sprookje van Hans Andersen *De nieuwe kleren van de keizer* vertelt een bittere en algemene waarheid over de menselijke natuur; maar het verhaal van de kleren zonder keizer beschrijft een situatie die net zo vaak voorkomt en zelfs nog beklagenswaardiger is.

Nog minder betekent het spirituele leven het enkel

ontginnen van je eigen ziel; in je binnenste contreien rondspeuren met een zaklantaarn. In een vroeg stadium van het spirituele leven is dat misschien wel nodig, dit bezig zijn met onszelf – en nog drastisch ook. Daarom vraagt het persoonlijke inzet en persoonlijke keuze. Maar het is vooral sterk sociaal: het is een leven dat we delen met alle andere zielen in of buiten het lichaam, om Paulus te citeren (2 Kor. 12:3). Dante Alighieri zegt dat zo gauw een ziel niet meer ‘mijn’ zegt, maar ‘onze’, zij de overgang maakt van het benauwde, beperkte individuele leven naar het waarlijk vrije, waarlijk persoonlijke, waarlijk creatieve spirituele leven. In dat leven zijn wij allen verbonden in één enkel antwoord aan de Vader van alle zielen, God. Daar zijn we met elkaar vervlochten en kunnen we niet anders dan elkaar beïnvloeden, hoe eenvoudig en onopvallend onze levens ook mogen lijken. De stap voorwaarts van de een is een stap voorwaarts voor allen.

Alleen als we dit alles onderkennen en ernaar handelen, leven we ten volle en nemen we de juiste plaats in het universum der zielen in. Want leven is een over en weer tussen het schepsel en zijn omgeving – zo volledig als het maar kan zijn: ademen, voeden, groeien, veranderen. Dit diep organische spirituele leven bestaat uit geven en ontvangen. De kleine menselijke geest stemt zich doelbewust af op de eeuwige Geest, hier en nu. Die geest voedt zich met hem, groeit naar perfecte eenheid met hem en geeft antwoord op zijn aantrekkingskracht en zachte druk. Die groei en dat antwoord lijken voor ons een beweging, een reis, langs verschillende onverwachte en vaak onaantrekkelijke paden. Een reis waartoe we bijna ondanks onszelf worden aangetrokken. Ons overbezorgde geworstel zit

ons daarbij eerder in de weg dan dat het ons op weg helpt. Deze reis leidt ons naar het ware doel van ons bestaan, naar onze bestemming. Zij lijkt meer op de onvermijdelijke beweging van ijzervijsel dat door een grote magneet wordt aangetrokken, dan op de lange en moeizame pelgrimage vol hindernissen van ‘deze wereld naar de wereld die zal komen’. Anders gezegd: het is alsof wij vanuit een kinderlijk, halfbewust bestaan toegroeien naar onze geboorte in de volle werkelijkheid.

Dit kan op talloze manieren gebeuren, soms onder omstandigheden die op het eerste gezicht leven, ontwikkeling en groei eerder lijken tegen te werken dan te bevorderen. De volop actieve mens wordt aan een ziekbed gekluisterd en zo omgevormd tot offergave; degene die van schoonheid houdt wordt naar de sloppenwijken gestuurd om daar te werken; de rustzoeker wordt de hele dag beziggehouden; de plotselinge opdracht om alles achter zich te laten komt tot degene die dat het minst verwacht. Wat een frustratie lijkt, doet het spirituele leven ontkiemen en groeien. We denken al snel dat we geroepen zijn tot contemplatie omdat we ons ertoe aangetrokken voelen. Maar als de eisen die het dagelijks bestaan aan ons stelt voortdurend dit pad blokkeren, moeten we bedenken dat onze eigen gevoelens en voorkeuren zeer slechte raadgevers zijn als het gaat om de krachtige en strenge eisen die de Geest aan ons stelt.

Paulus wilde helemaal geen apostel van de heidenen worden. Nee, hij was liever een begaafde en gewaardeerde Joodse schriftgeleerde en verzette zich halsstarrig tegen zijn roeping (Hand. 26:14). Ambrosius en Augustinus wilden geen overwerkte en bezorgde bisschoppen zijn. Verre van dat! Cuthbertus verlangde naar de eenzaamheid en vrij-

heid van zijn kluizenaarscel op de Farne-eilanden, maar hij kon daar niet vaak naartoe. Franciscus Xaverius had graag een kloosterleven in de nabijheid van zijn geliefde meester Ignatius geleid, maar hij kon binnen een paar uur zijn spullen pakken en naar India vertrekken; nooit keerde hij naar Europa terug. De breekbare en voortreffelijke geleerde Henry Martyn voelde zich gedwongen om zijn intellectuele leven, dat zo bij hem paste, op te offeren om zendeling te worden. Hij kon zijn roeping niet weerstaan. Bij al deze mannen bepaalde een kracht die boven hen uitging de richting van hun leven. We zien echter geen frustratie bij hen; ze komen juist tot hun bestemming. Zulke gebeurtenissen – en ze vinden nog steeds plaats – overtuigen ons er langzaam maar zeker van dat de bepalende werkelijkheid van het leven de wil en de keuze van de Geest is. Een Geest die niet werktuigelijk, maar op een levende en persoonlijke manier handelt. Bovendien laten ze zien dat het spirituele leven van de mens niet louter uit individuele verbetering of toegewijde aandacht voor zijn eigen ziel bestaat; het gaat erom dat wij als vrije mensen een onvoorwaardelijk antwoord geven op de druk en de roeping die van de Geest uitgaan – wat het ook van ons vraagt.

De grote vraag is niet: wat is het beste voor mijn ziel?, zelfs niet: wat is het nuttigste voor de mensheid? Nee, de vraag is – en die overstijgt deze beperkte doelen: welke functie heeft mijn leven in het grootse en verborgen stelsel van God? Dit principe geeft ons direct en volledig toegang tot de luisterrijke vrijheid van Gods kinderen. In deze vrijheid bewegen we ons gemakkelijk en soepel omdat het geheel groter is dan welk deel ook. We worden er zo in opgenomen dat we onszelf vergeten.

Ja, als God Alles is en zijn Woord tot ons is Alles, dan moet dat betekenen dat Hij de werkelijkheid onder en de roerganger is van elke situatie, religieus of niet; en dat al het bestaande alleen geschapen is tot zijn eer en een doel heeft in zijn schepping. Wij maken graag onderscheid tussen het spirituele leven en het leven van alledag, maar dat onderscheid bestaat niet. We kunnen ze niet uit elkaar halen. Het een heeft voortdurend invloed op het ander. We zijn immers schepselen met verstand en gevoel, maar we hebben ook een ziel. We moeten wel een dubbelleven leiden. Het hele dienstbare leven van Christus is een teken, eerst op de ene manier en dan op de andere, van deze raadselachtige waarheid. Alle gebeurtenissen in ons leven, of ze nu in ons binnenste plaatsvinden of in de buitenwereld, voeren ons naar de plek waar we moeten zijn en geven ons wat we voor ons spirituele leven nodig hebben. Dat geldt niet alleen voor de gebeurtenissen die we als spiritueel zouden betitelen. Een spiritueel leven is eenvoudigweg een leven waarin alles wat we doen voortkomt uit de kern, daar waar wij in God verankerd zijn. Het is een leven volledig doordrenkt van het gevoel tot zijn werkelijkheid te behoren en te voldoen aan de claim die Hij op ons legt. Een leven dat zich overgeeft aan zijn wil.

De meeste worstelingen en moeilijkheden worden veroorzaakt doordat wij proberen de geestelijke en praktische aspecten van ons leven te scheiden in plaats van hen te zien als deel van één geheel. Ons dagelijks leven draait vaak om eigenbelang. Het is onoverzichtelijk door bezittingen, en ambities, passies, verlangens en zorgen leiden ons af. Gedachten over onze vermeende rechten en over hoe belangrijk wij zijn, zorgen over onze toekomst, verlangen naar

succes – ze regeren onze dagen. Als we zo leven, hoeven we niet te verwachten dat ons spirituele leven hiermee in tegenspraak zal zijn. Het huis van de ziel is daarvoor immers niet geschikt; er zijn maar weinig geluiddichte kamers. De eisen van de Geest, hoe ongelegen ook, komen voorop en staan voorop. Zij maken de dienst uit. Alleen als we hiervan overtuigd zijn – en het niet bij een gedachte blijft – zal de ongewenste herrie wegsterven, de herrie die doordringt tot in de mooi gemeubileerde gebedsruimte en daar alle zachtere stemmen met zijn kabaal overschreeuwt.

Johannes van het Kruis beschrijft in een beroemd en wonderschoon gedicht het begin van de reis van zijn ziel naar God:

In een nacht, aardedonker,
in brand geraakt en radeloos van liefde,
– en hoe had ik geluk! –
ging ik eruit en niemand
die 't merkte – want mijn huis lag reeds te slapen.

(uit: *Donkere nacht van de ziel*, vert. dr. J. Peters O.C.D. en

J.A. Jacobs)

Niet veel van ons kunnen hem dat nazeggen. Ten diepste is er geen echte reden voor verwarring, spanning, conflict of angst, zodra de overtuiging dat God Alles is tot een levende werkelijkheid voor ons is geworden. Alles vindt plaats in hem, Hij alleen doet ertoe, Hij alleen is. Ons spirituele leven is zijn aangelegenheid; hoezeer wij ook overtuigd zijn van het tegendeel. Zijn voortdurende aantrekkingskracht is er de oorzaak van – én ons deemoedig en onbaatzuchtig antwoord. In zijn tempo en op zijn manier

brengt Hij ons naar de plaats waar Hij ons hebben wil. En dat is niet de plaats die wij zelf in gedachten hadden.

Het lijkt wel alsof sommige mensen met een roltrap naar God gaan; hun eigen inspanningen dragen er wel toe bij, maar veel wordt voor hen gedaan en van stilstand is geen sprake. Sommigen zoeven ons als in een lift voorbij, terwijl wij ons op een steile trap bevinden met een bocht bovenaan zodat we niet kunnen zien hoe ver het nog is. Maar dit alles maakt niet echt uit. Wat uitmaakt is de overtuiging dat we allemaal onderweg zijn naar God en dat op die reis God zelf onze metgezel is; dat Hij ons steunt, een oogje in het zeil houdt en ons voedt. Wij zijn volledig van hem afhankelijk en verlangen ernaar dat zijn wil gedaan wordt, zoals wij in het Onzevader bidden. Stap voor stap slokt dit grote verlangen onze kleine egocentrische verlangens op en maakt ze onschadelijk. Als dat gebeurt wordt ons leven, het innerlijke en het naar buiten gerichte, een en al aanbidding en overgave. Eén onverdeeld antwoord van het scheepsel op de eis en de druk van de scheppende Liefde.

Evelyn Underhill (1875-1941) was in haar tijd een van de meest gelezen auteurs over spiritualiteit. En nog steeds is haar werk zeer de moeite waard.

In deze bundel helpt Underhill ons om ons leven in het juiste perspectief te zien: niet als op zichzelf staand, maar als onderdeel van het grote geheel van het werk van God aan zijn schepping. Ze moedigt ons aan stappen te zetten op de geestelijke weg. Maar welke stap we ook zetten, het is vruchteloos als die niet óók doorwerkt op alle andere lagen van het bestaan.

Evelyn Underhill put uit diepgravende studie van de christelijke mystiek. Haar horizon is echter breed; de spirituele dimensie van onze werkelijkheid is immers door iedereen te ervaren, niet alleen door christenen. Velen zullen zich in haar woorden herkennen – ook mensen die zich niet meer thuis voelen in de kerk.

De theologen Renata Barnard en Marga Haas verzorgden een eigentijdse en frisse vertaling van dit kleine meesterwerk. Deze bundel is geschikt voor persoonlijke verdieping, maar ook om in een groep te lezen en te bespreken.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

